

Libris

Respect pentru oameni și cărți

Monica Pillat

.RO

Vasile Bănescu

Imaginația speranței

Poteci spre Dumnezeu

Prefață de Ioan Stanomir

E I K O N

București, 2018

Prefață de Ioan Stanomir	5
Notă asupra ediției.....	9
Imaginația speranței	11
Darul de Crăciun	24
Așteptarea ca veghe.....	29
Sabia și pacea	38
Misterul atingerii	50
Pe drumul spre Emaus.....	64
Parabole și povești vindecătoare.....	81
Germinarea cea de taină.....	94
O sărbătoare amânată	106
Tâlcurile suferinței.....	114
Soarta unei cărți condamnate	128
Deschideri spre libertate.....	144
Abisurile Înălțării.....	159

Notă asupra ediției

Alcătuirea cărții de față a avut ca punct de plecare discuțiile pe care le-am purtat împreună în cadrul mai multor emisiuni cuprinse sub titlurile *Biserica azi* și *Credința și cultura azi*, difuzate între anii 2012 și 2016 de postul de televiziune Trinitas. Rafinatul om de cultură Doru Mugur Popovici a transcris cu sagacitate cele 13 dvd-uri¹, ușurând considerabil lucrul nostru asupra textelor. Am eliminat repetițiile inerente exprimării orale, am adus clarificări și completări dialogurilor noastre și am adăugat note se subsol acolo unde am considerat necesare anumite lămuriri.

În secvența intitulată „Darul de Crăciun” am comprimat

¹ Iată succesiunea cronologică a celor 13 emisiuni: *Noblețea suferinței* (2012), redenumită în carte „Tâlcurile suferinței”; *Întâlnirea revelatoare cu celălalt* (2013), reintitulată „Pe drumul spre Emaus”; *Demonism ideologic și corupție spirituală* (2013), redenumită „Soarta unei cărți condamnate”; *Puterea revelatoare a poveștii și parabolei* (2014), reintitulată „Povești și parabole vindecătoare”; *Povestea Maicii Domnului: o viziune poetică tradițională* (2014), redenumită „Imaginația speranței”; *Creștinismul – un nou mod de viață și gândire* (2015), reintitulată „Sabia și pacea”; *Atingerea revelatoare* (2015), redenumită „Misterul atingerii”; *Așteptarea de taină* (2015), reintitulată „Așteptarea ca veghe”; *Sămânța Cuvântului* (2016), redenumită „Germinarea cea de taină”; *Taina Bunei Vestiri* (2016), emisiune comprimată în capitolul „Imaginația speranței”; *Abisurile Înălțării* (2016), titlu neschimbat; *Credința și iubirea ca drumuri spre libertate* (2016), redenumită „Deschideri spre libertate” și *Împărăția Cerurilor ca dar* (2016), reintitulată „O sărbătoare amânată”.

Reframente din două emisuni pe aceeași temă, anume *Așteptarea de taină și Împărăția Cerurilor ca dar*. Am modificat titlurile², iar la sugestia prietenei mele Claudia Năstasă, care a și redactat cartea, am schimbat ordinea convorbirilor pentru a face mai armonioasă trecerea de la coerența liturgică la cea subiectivă a pelerinajului nostru prin *Evangheli*. Am ales ca teme de meditație: Buna Vestire, Nașterea Domnului și Sărbătoarea Crăciunului, parte din pildele Mântuitorului, Schimbarea la Față, Răstignirea, trăirile Mariei Magdalena la mormânt, întâlnirile ucenicilor cu Iisus înviat.

Cu gândul că Hristos ni se arată pe drumul spre Emaus sub înfățișările unor iluminați sufletește, ne-am continuat reflecțiile, depănând amintiri legate de suferințele îndurate și de revelațiile avute de familia Pillat, precum și de prieteni precum Nicolae Steinhardt și Constantin Noica. La unul dintre aceste dialoguri³, anume cel despre romanul lui Dinu Pillat *Așteptând ceasul de apoi*, a participat ca invitat profesorul și criticul literar George Ardeleanu. Ne-am oprit în încheiere asupra episodului Înălțării Domnului, cugetând la rosturile adânci ale acestei ultime epifanii.

Cum apropierea noastră de textele sfinte are intensitatea unor trăiri personale, nădăjduim să transmitem și cititorilor emoțiile, feroarea și bucuria descoperirilor pe care le-am trăit alături, încercând să deslușim câte ceva din înțelesurile textelor evanghelice și învățaturii desprinse din ele.

² Cu o singură excepție: *Abisurile Înălțării*.

³ *Demonism ideologic și corupție spirituală* (2013), devenit ulterior capitolul „Soarta unei cărți condamnate”.

Imaginația speranței

- V.B.** Vă invit, doamnă Pillat, să medităm asupra apartenenței noastre divine, începându-ne pelerinajul cu episodul din *Evanghelia după Luca*, capitolul 1, în care Fecioarei Maria i se arată Arhanghelul Gabriel. El i se închină spunând: „Bucură-te ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine, binecuvântată ești tu între femei”.
- M.P.** Pentru că ea încă nu-și cunoaște menirea, se întrebă în gând: „Ce fel de închinăciune poate fi aceasta?”. El îi răspunde: „Nu te teme, Marie, căci ai aflat har de la Dumnezeu”. Tânăra fecioară e surprinsă de cuvintele solului ceresc.
- V.B.** E atât de smerită, încât lauda îngerului o contrariază și o face să se întrebe dacă nu e cumva vorba de altcineva.
- M.P.** Mesagerul Domnului îi vestește: „Și iată vei lua în pânțe și vei naște fiu și vei chema numele lui Iisus”. Știind că Maria citea Scriptura în fiecare zi, el i se adresează ca unei cunoscutoare: „Acesta va fi mare și Fiul Celui Prea Înalt Se va chema, Domnul Dumnezeu Îi va da Lui tronul lui David, părintele Său. Și va împărăți peste casa lui Iacov în veci și Împărăția Lui nu va avea sfârșit”. Sunt pomenite nume despre care, dacă Maria nu le-ar fi auzit niciodată, ar fi cerut lămuriri, dar ea știe cine a fost David, a citit despre casa lui Iacov și

Respect raștepta, ca toți ai ei, venirea pe lume a lui Mesia, venire prorocită din vechime.

V.B. Dar ea mai are de suit o treaptă a minunării: „Cum va fi aceasta, de vreme ce eu nu știu de bărbat?”

M.P. Îngerul îi spune „Duhul Sfânt Se va coborî peste tine și puterea Celui Prea Înalt te va umbri...”. E vorba de o învăliure în mister a Mariei, căreia solul ceresc îi sugerează cum se va petrece minunea întrupării. El îi revelă și miracolul trăit de Elisabeta, ruda ei, numită „cea stearpă”, care urmează să îl nască la bătrânețe pe Sfântul Ioan, vestitorul lui Iisus.

V.B. Dar taina care o cuprinde pe Maria este de altă natură.

M.P. Elisabeta se rugase toată viața să aibă copii, Maria însă nu-și dorește ceva anume, se află la începutul vieții lumesti. Ființa ei e un orizont al pământescului deschis spre divin. Fecioara, la îndemnul îngerului, suie fără împotrivire treptele ascultării: „Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău!”

V.B. Prin cuvântul „fie”, Maria primește misiunea cerească, oferindu-se ca receptacol al întrupării și al aducerii Domnului pe lume. Ea iese astfel în întâmpinarea voinei Lui.

M.P. Da, nu este doar o reacție de supunere ci și de bucurie curată: „Iată roaba lui Dumnezeu”. Ar fi putut spune „Iată-mă pe mine, eu, cea aleasă”, și atunci cădea în ispita mândriei.

V.B. Ce alte ispite evită aici Maria?

M.P. Ispita îndoielii. Ea s-ar mai fi putut întreba cu frică, ori cu deznădejde: „De ce tocmai eu? Nu e cumva prea

mult pentru mine? Nu mă va depăși teribila povară? Cum să-L port eu pe Fiul Celui Prea Înalt, fără să mă zdrobească o asemenea menire?”

V.B. Îndoiala cred că este ispita cea mai mare cu care ne confruntăm toți. Dar fiind și noi chemați să îndeplinim într-un fel sau altul vrerea Domnului, adesea ne descurajăm cu ezitări de genul: „De ce eu? De ce noi?”, în loc să ne însuflețească gândul: „Dacă nu eu/dacă nu noi, atunci cine?”. Și apoi cine mai crede azi în îngeri? Am devenit tot mai opaci la taină.

M.P. Oare ce semnifică îngerul, în afară de faptul că este sol? Nu este cumva înariparea gândului că nu suntem făcuți numai din lut? Atunci când Dumnezeu i-a dat viață primului om, l-a și înaripat prin *sufflare de viață*. Pierderea stării de grație nu este iremediabilă.

V.B. Nici nu poate fi, deoarece Dumnezeu a venit în lume. Hristos este Trimisul Lui, iar Maria e mijlocitoarea noastră cea mai înaltă și puternică la Domnul.

M.P. Misterul Bunei Vestiri nu poate fi elucidat de logica dovezilor palpabile și a explicațiilor raționale care suprimă din peisaj existența îngerului. Minunea se susține prin credință, dar credința noastră e pândită de primejdii. Nu ne putem apropia de această taină decât prin imaginație.

V.B. Care e și ea un dar de la Dumnezeu.

M.P. La imaginație a apelat Iisus când, de pildă, i-a spus femeii pierdute: „De mâine nu vei mai păcătui”. El a investit-o în acel moment și cu puterea speranței. Creștinismul, în concepția lui Søren Kierkegaard, este

Respect un scandal al rațiunii, deoarece își propune și reușește să facă din imposibil o certitudine, fundamentându-și adevărul pe forța minții creatoare.

V.B. E bine că ați adăugat această nuanță, afirmând că imaginația creștină presupune un efort al speranței, izvorât din iubirea Mântuitorului pentru fiecare dintre noi. Dar nu orice apel la fantezie este benefic. Să nu uităm că și demonul ne poate ademeni imaginația cu ispite care ne dezbină unii de alții și ne tulbură adânc sufletele.

M.P. Da, *imaginația speranței* este cea la care trebuie să recurgem, dacă vrem să pătrundem taina Bunei Vestiri.

V.B. În episodul pe care am început să-l comentăm, Sfânta Fecioară devine puntea cea mai luminoasă între Dumnezeu și lume, pe această punte va trece Duhul dumnezeiesc în om și se va petrece marele mister al Întrupării. Prin Maria are loc marea împăcare lăuntrică din om și răscumpărarea lui de către Hristos. La ce reprezentări ale Bunei Vestiri v-ar fi drag să ne oprim?

M.P. Mai întâi m-aș opri la un mozaic bizantin din secolul al XI-lea, aflat la Catedrala Sfânta Sofia din Kiev, mozaic ce o înfățișează pe Fecioara Maria torcând în clipa în care îi apare îngerul.

V.B. Ea toarce și firul momentului de grație în care ființa muritoare este binecuvântată de Dumnezeu pentru ceea ce va aduce pe lume. Îngerul este îmbrăcat în lumină, iar veșmintele Sfintei Fecioare sunt de culoare albastră, simbolizând fecioria și dumnezeiescul. Fondul de aur pe care sunt proiectate cele două

personaje sugerează că scena se petrece în registrul înalt al divinului.

M.P. Remarcăm aici că aureola Fecioarei este mult mai puternică decât cea a îngerului – pentru că Maria este purtătoare de lumină.

V.B. Da, întrucât ea va fi după Nașterea Mântuitorului „mai cinstită decât Heruvimii și mai mărită fără de asemănare decât Serafimii”. Cum comentați reprezentările picturale ale acestui episod biblic în arta apuseană?

M.P. M-a surprins, prin contrast cu imaginea bizantină, viziunea dramatică a lui Simone Martini, din 1333, asupra Bunei Vestiri. Fecioara, într-o pelerină de un albastru închis, acoperindu-i straiul roșu de dedesubt, se ferește de înger, trăgându-se într-o parte, înspăimântată parcă de mesajul ceresc. Ține cu mâna dreaptă cartea întredeschisă, iar cu cea stângă își trage veșmântul spre față, ca și cum s-ar apăra. Îngerul îi aduce o ramură de măslin, semn al păcii, vrând s-o îmbuneze pentru vestea transmisă.

V.B. Maria e, într-adevăr, smerită și temătoare în această versiune iconografică. Fundalul e de aur, ca în mozaicul bizantin, ceea ce ne arată că pictorul situează scena în același cadru spiritual elevat, impregnat de prezența nevăzută a lui Dumnezeu, care l-a trimis pe îngerul Gabriel să aducă Mariei, și prin ea lumii, cea mai importantă veste dăruită vreodată oamenilor.

M.P. În reprezentarea sa din 1450, Fra Angelico aduce pe pământ scena Bunei Vestiri, dând realism detaliilor. Spațiul întredeschis e figurat de mica verandă care dă

Respect spre grădină. O coloană, simbolizând imaginea lui Dumnezeu, se interpune între înger și Fecioară. Și îngerul și Maria își împreunează mâinile în același fel, ea – în semn de supunere –, mesagerul – în semn de închinare.

V.B. Este ceea ce-i unește, cuprinși fiind în același registru al purității, al supunerii smerite și al dialogului revelator.

M.P. Și Fra Angelico o înveșmântează pe Maria în pelerină albastră bătând în negru, simbol al suferinței și al sacrificiului de care va avea parte.

V.B. Da, *O sabie va trece prin inima ei* atunci când Fiul va fi răstignit.

M.P. În pictura din 1472 a lui Leonardo da Vinci, revine culoarea albastră a veșmintelor. Maria este îmbrăcată foarte elegant, ca o aristocrată, după moda renascențistă. Ea se află în deschiderea unei grădini care conduce privirea spre peisajul italian din fundal. Îngerul are aripi asemănătoare cu cele ale cocorilor, pe care pictorul le-a studiat cu atenție. În fața Mariei, pe un stativ, e așezată cartea din care a citit până la venirea mesagerului. Fecioara are o atitudine mai puțin supusă, capul ei este întors către înger, semn că știe deja ce îi va spune. Pare că vestitorul acesta a ieșit chiar dintre filele deja parcurse de Maria.

V.B. Vedem câtă variație și elevație aduce tabloul religios apusean în Renaștere, fiecare dintre cele trei ilustrări pe care le-ați ales constituindu-se în comentarii picturale ale artiștilor asupra textului biblic. Să ne oprim în continuare asupra unor imagini mai puțin cunoscute

ale Bunei Vestiri care însoțesc ciclul de poeme *Povestea Maicii Domnului* al lui Ion Pillat, bunicul dumneavoastră. Sunt ilustrații făcute de soția poetului, pictorița Maria Pillat-Brateș. Ce credeți că l-a îndemnat pe Ion Pillat să transpună în cadru autohton *Povestea Maicii Domnului*?

M.P. Bunicul meu a fost întotdeauna atras de poezia populară, de arta meșterilor iconari și, fiind afiliat tradiționalismului, a studiat în acea perioadă a creației sale *Legendele Maicii Domnului* (inspirate din *Viețile Sfinților* și din Evangheliile apocrife), culese de Simion Florea Marian. De aceea, pe de-o parte, poeziile care compun acest ciclu aduc imaginea Ierusalimului la noi acasă, în ținuturile Argeșului și în Muscel, pe de altă parte, Maica Domnului apare ca o țărancă româncă, iar peisajul sufletesc al poemelor este unul familiar, pentru că vine din doinele și baladele noastre.

V.B. Cum reușește să redea vizual Maria Pillat-Brateș scena Bunei Vestiri?

M.P. În prima vignetă a episodului ilustrat (fig. 1), Maria apare în costum național, are opinci și se află într-o cameră asemănătoare, prin simplitate, cu o chilie de mănăstire. Expresia ei de gravă supunere intră în armonie cu cea a îngerului, care are ochii închiși, sugerându-ne că scena se petrece într-un spațiu lăuntric. Fereastra din fundalul încăperii, plasată chiar la mijloc, e simbolic deschisă spre cerul plin cu păsări albe.

V.B. În cea de-a doua variantă (fig. 2), vedem că Maria lucrează la războiul de țesut, chiar în clipa Bunei Vestiri.

Respect p Doar ei i se arată îngerul care nouă ne rămâne inaccesibil. Scena ne invită la o profundă introspecție. Ce ne puteți spune despre celelalte ilustrații ale ciclului de poeme?

M.P. În celelalte imagini, gândite în aceeași cheie tradițional românească, regăsim detalii familiare: coame de deal, porți, troițe, ștergare, vase românești. Maria, Ioachim și Ana sunt prezentați ca țărani în port popular. Apoi, bunica mea a fost desigur inspirată și de frescele din Bucovina, de la mănăstirile noastre pictate pe pereții exteriori, în care de multe ori vrăjmașii erau imaginați ca turcii prădători. De pildă, în această carte, *Masacrul Inocenților* este redat sugestiv într-o vinieta care arată năvălirea turcilor.

V.B. Când anume a lucrat Maria Pillat-Brateș la volum?

M.P. După moartea lui Ion Pillat, în 1945, pictorița și-a decantat durerea și iubirea pentru soțul dispărut ilustrând *Povestea Maicii Domnului*. Ea și-a sublimat suferința în hieratismul acestor viniete și a ales tușul negru, sugestiv pentru doliul ei sufletesc de atunci.

V.B. Culoare simbolică și pentru viitoarea suferință a Fecioarei Maria.

M.P. Atât ciclul de poeme, cât și ciclul de viniete au fost modalități prin care cei doi artiști și-au așezat trăirile sub semnul divinului.

V.B. Pe lângă transpunerea în port și peisaj național a *Poveștii Maicii Domnului*, ce credeți că aduce nou ce viziune Ion Pillat aici?

M.P. Nou în poezia lui Ion Pillat – față de sursele folclorice

care l-au inspirat – este misterul creat în jurul celor două personaje, Maria și Iisus. Părinții, Ioachim și Ana, n-o înțeleg pe Maria, ea însăși o întruchipare a tainei. Fecioara vorbește cu îngerii, de mică, iar când este pusă de solul ceresc în fața revelației, are o atitudine de uimire senină, dar nu pune întrebări, nu e curioasă, nu iscodește, e încrezător de cuminte.

V.B. Delicatețea și discreția sunt calități care împodobesc constant portretul Maicii Domnului, nu doar în această carte, ci și în relatările evanghelice.

M.P. Mă gândesc la felul în care bunicul meu îmblânzește misterul Maicii Domnului în poezie. Ca s-o aducă mai aproape de noi, poetul o îmbracă în iie, îi pune fotă și maramă. Aceste detalii nu sunt menite doar unei românizări, ci și unei accesibilizări. Sfânta Maria devine o prezență familiară cititorului prin vestimentație, iar modul în care simte și vorbește se apropie de tonul cântecelor noastre populare.

V.B. Aici trebuie să repetăm că Ion Pillat este una dintre cele mai luminoase figuri de intelectuali români frumos încreștinați care au gravitat în jurul nucleului revistei *Gândirea*, nucleu creștin al tradiționalismului românesc interbelic, al cărui spirit era și acela de a ne familiariza cu marile figuri biblice. Și Nichifor Crainic și Vasile Voiculescu au încercat să facă asta în poezia lor.

M.P. Să nu uităm că aceste transpuneri se petreceau și în lirica europeană de atunci, mă gândesc la Paul Claudel, a cărui piesă *Îngerul a vestit pe Maria* a fost tradusă în

Respect româneste de bunicul meu, dar și la poemele lui R.M. Rilke, ale lui W.B. Yeats și T.S. Eliot. Toți acești poeți doreau ca prin autohtonizarea textelor biblice nu doar să-și sfințească locurile natale, ci și să le dea un suflu nou, filtrându-le prin sensibilitatea percepției moderne.

V.B. Revenind la *Povestea Maicii Domnului*, cum apare Iisus în viziunea poetului Ion Pillat?

M.P. Bunicul meu alege tactica privirii oblice. Mântuitorul e descris din perspectiva Maicii Sale. Așa cum Ioachim și Ana nu-și înțeleseseră fiica, nici Maria, la rândul ei, nu poate pătrunde taina Fiului și nu pricepe de ce el trebuie să plece de acasă. Țărancă-mamă rămâne la vatră, în vreme ce feciorul se duce în lume și moare printre străini. Momentul răstignirii nu este evocat, ci doar sugerat prin distanța care o separă pe mamă de fiu.

V.B. De ce credeți că Ion Pillat omite această scenă din cronologia, altfel riguros evanghelică, a evenimentelor?

M.P. Probabil că, pe de-o parte, prezentarea tragică a scenei ar fi tulburat liniștea poveștii, iar pe de altă parte răstignirea nu este a Mariei, ci a lui Iisus. Crucea ei este aceea de a fi martora, de departe, a cumplitei jertfe. În scena bocetului, o broscuță o întreabă pe Maria de ce plânge și, aflând, vietatea o consolează spunându-i că și ea și-a pierdut o odraslă, pe care a călcat-o roata carului. În jalea ei, Maica Domnului se înseninează văzând că și în lumea ființelor mici se pot întâmpla drame de care nu știe nimeni.

V.B. Aș vrea să citez acum câteva versuri din *Bocetul*, una

dintre cele mai mișcătoare poezii din acest volum:

Fiul meu, copilul meu,
Mlada sufletului meu,
Nici o moarte nu-i amară
Ca moartea de primăvară,
Pe-nfrunzitul codrului,
Pe cântatul cucului,
Pe ieșitul plugului,
Când vin berze albe-n țară
Cu senin de primăvară
Și când rândunele zboară!
Scoală-te din somnul greu,
Fiul meu, copilul meu!

M.P. *Bocetul*, din care ați citat, are cadența unei doine, durerea se decantează armonios și tocmai această disciplinare a sentimentelor prin muzica versului dă un hieratism bizantin trăirii. Bunica mea îmi citea adesea acest poem, pe când tata era închis. Nu știu dacă v-am spus că el a fost arestat în 1959, chiar în noaptea Bunei Vestiri.

V.B. Uriașa taină a Întrupării a căpătat pentru destinul lui Dinu Pillat semnificații teribile. Constantin Oprișan, Valeriu Gafencu, Radu Gyr și atâția alți martiri ai închisorilor comuniste au văzut în experiența carcerală o deschidere spre înțelegerea pe viu a Patimilor lui Hristos. Dar să revenim la poemul *Bocetul*, despre care ați afirmat mai înainte că se distinge printr-un hieratism bizantin al trăirii. Să înțeleg că sunteți o